

Εθνικό Σχέδιο Δράσης για ΑμεΑ 2021-2023

πολίτες διαφορετικοί αλλά ισότιμοι

ελεύθερη πρόσβαση
στον πολιτισμό για όλους/ες

Πρακτικά Σεμιναρίων

Θεσσαλονίκη 2021, Κόρινθος 2022, Αθήνα 2023

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ:

Σαραγά Νικολέττα, Αναπληρώτρια Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχαιολογικών Μουσείων,
Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΒΛΕΨΗ:

Δρ Κατσελάκη Ανδρομάχη, Προϊσταμένη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ:

Κατσελάκη Ανδρομάχη, Δρ Αρχαιολόγος

Τσιτούρη Αμαλία, Αρχαιολόγος-μουσειολόγος, Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Φουρτούνη Τέρρυ, Μουσειολόγος, Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ:

Παπανικολοπούλου Μαρίνα, Αρχαιολόγος-επιμελήτρια

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ-ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Χαραλαμπίδη Ειρήνη, Γραφίστρια, Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

ISBN: 978-960-386-777-7

© 2025 Υπουργείο Πολιτισμού

 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

 Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

πολίτες διαφορετικοί
αλλά ισότιμοι
ελεύθερη πρόσβαση
στον πολιτισμό για όλους/ες

Περιεχόμενα

Προλογικό Σημείωμα	13
Χαιρετισμοί	17
Εισαγωγή	33
Εκπαιδευτικές δράσεις του ΥΠΠΟ στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για ΑμεΑ 2021-2023	34
Κατσελάκη Ανδρομάχη Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για ΑμεΑ 2021-2023 – Στρατηγικές και δράσεις του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας (ΔΑΜΕΕΠ)	35
Θεωρητικές προσεγγίσεις	42
Καλεσοπούλου Δέσποινα Συμπεριληπτικός σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων προσχολικής ηλικίας – Όψεις της ενταξιακής μουσειακής εκπαίδευσης για νήπια με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες	43
Κανάρη Χαρά Ενισχύοντας τη μουσειακή εμπειρία και μάθηση με όρους προσβασιμότητας και ισότιμης συμμετοχής για άτομα με αναπηρία – Θεωρία και πράξη για ένα συμπεριληπτικό μουσείο	57
Κωστή Κατερίνα Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση για Άτομα με Αναπηρίες	71
Ντεροπούλου-Ντέρου Ευδοξία Ενταξιακές εκπαιδευτικές πρακτικές σε χώρους πολιτισμού – Τα εκπαιδευτικά προγράμματα και οι δράσεις πολιτισμού ως μέσο προώθησης της ενταξιακής εκπαίδευσης ατόμων με αναπηρία	83
Συμβολή των ειδικών επαγγελματιών από τον χώρο της αναπηρίας	94
Αναστασάκη Στέλα Επαφή με την τέχνη, πέρα από την όραση – Πρακτικές προσβασιμότητας και συμπεράσματα από το πιλοτικό έργο «Mind’s Eye Ψηλαφώντας την Τέχνη 2020»	95
Γκίκα Καλλιόπη, Λάππα Μαριέττα, Καπετάνιου Αλεξάνδρα Ψηλαφώντας την τέχνη – Καθολική πρόσβαση για ανθρώπους με ολική ή μερική απώλεια όρασης στο Μουσείο Αφής	107

Αβραάμ Λεία, Μπαξεβάνου Φωτεινή, Σιδέρης Αθανάσιος Βιωματικό εργαστήριο από εκπαιδευτές κινητικότητας του Κέντρου Εκπαιδύσεως Αποκατάστασης Τυφλών	119	Εμπειρία από τη συμμετοχή ομάδων ΑμεΑ σε εκπαιδευτικές δράσεις του ΥΠΠΟ	226
	125	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗ ΝΙΚΟΠΟΛΗ Κατσελάκη Ανδρομάχη, Τσιτούρη Αμαλία Η λατρεία θεών, ηρώων και αυτοκρατόρων στη Νικόπολη	228
	135	Σταύρου Έλενα Αποτίμηση της εκπαιδευτικής δράσης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Νικόπολης για άτομα με οπτική αναπηρία από τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Τυφλών – ΠΕ Β/Δ Ελλάδος	235
	143	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗ ΝΙΚΟΠΟΛΗ Κατσελάκη Ανδρομάχη, Τσιτούρη Αμαλία Τα παλιά χρόνια στη Νικόπολη	238
Μεθοδολογία μουσειοπαιδαγωγικού σχεδιασμού για ΑμεΑ	148	Γιώτη Ελευθερία Αποτίμηση της εκπαιδευτικής δράσης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Νικόπολης για άτομα με νοητική αναπηρία από το ΚΔΑΠμεΑ «Όνειρο Ζωής»	245
Τσιτούρη Αμαλία Με το βλέμμα στον επισκέπτη – Σχεδιάζοντας μουσειοπαιδαγωγικές δράσεις για άτομα με αναπηρία	149	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ Κατσελάκη Ανδρομάχη, Τσιτούρη Αμαλία, Φουρτούνη Τέρρυ Η ζωή στα παλιά χρόνια	248
Καλές πρακτικές μουσειοπαιδαγωγικού σχεδιασμού για ΑμεΑ από υπηρεσίες του ΥΠΠΟ	172	Μεθενίτη Ελένη Αποτίμηση της εκπαιδευτικής δράσης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αρχαίας Κορίνθου για μαθητές του Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Κορίνθου	257
Τσούγγαρης Χαράλαμπος Αναψηλάφηση της σχέσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης με άτομα που έχουν προβλήματα όρασης, στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για ΑμεΑ του ΥΠΠΟ	173	Εργαστήρια σχεδιασμού εκπαιδευτικών δράσεων για ΑμεΑ του σεμιναρίου της Αθήνας	260
Σελέκου Μαρία, Κουτσιανά Παναγιώτα, Ρουμελιώτη Νεκταρία Μουσειοπαιδαγωγικές δράσεις του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου για άτομα με αναπηρία	181	Α΄ ΟΜΑΔΑ Σχεδιασμός μουσειοπαιδαγωγικής δράσης για ομάδα με οπτική αναπηρία, με αφετηρία εκθέματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Αρχαίας Αγοράς Αθηνών	261
Κατσουγκράκη Γιάννα «Χριστός γεννάται, δοξάσατε» – Εφαρμογή τροποποιημένης εκπαιδευτικής δράσης σε ομάδα ΑμεΑ	189	Β΄ ΟΜΑΔΑ Σχεδιασμός μουσειοπαιδαγωγικής δράσης για ομάδα με νοητική αναπηρία, με αφετηρία τον ναό του Ηφαίστου στην Αρχαία Αγορά Αθηνών	265
Τζαμουράνη Κατερίνα, Τσουλάκου Μαρία Εκπαιδευτικές διαδρομές και εικαστικές δράσεις για ΑμεΑ στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσηνίας	193	Γ΄ ΟΜΑΔΑ Σχεδιασμός μουσειοπαιδαγωγικής δράσης για ομάδα με οπτική αναπηρία, με αφετηρία εκθέματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Κεραμεικού	269
Πίνη Εύη «Δικαίωμά μου!» – Δράσεις της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πειραιώς και Νήσων για την ισότιμη πρόσβαση στον Πολιτισμό, 2019-2022	201	Δ΄ ΟΜΑΔΑ Σχεδιασμός μουσειοπαιδαγωγικής δράσης για ομάδα με ακουστική αναπηρία, με αφετηρία τον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού	273
Τσιτούρη Αμαλία, Φουρτούνη Τέρρυ Τα διαφορετικά «πρόσωπα» της Καπνικαρέας – Προσαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για ομάδες με ακουστική, νοητική και οπτική αναπηρία	209	Ε΄ ΟΜΑΔΑ Σχεδιασμός μουσειοπαιδαγωγικής δράσης για ομάδα με νοητική αναπηρία, με αφετηρία τον βυζαντινό ναό των Αγίων Ασωμάτων στο Θησείο	277
Καϊμάρα Ειρήνη, Λεοντή Ασημίνα Εκπαιδευτικά προγράμματα της Υπηρεσίας Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης για μαθητές με αναπηρία	219		

Πρόγραμμα και φωτογραφίες των σεμιναρίων **282**

Κοινό εξώφυλλο προγραμμάτων 283

Πρόγραμμα σεμιναρίου Θεσσαλονίκης 284

Φωτογραφίες σεμιναρίου Θεσσαλονίκης 286

Πρόγραμμα σεμιναρίου Κορίνθου 290

Φωτογραφίες σεμιναρίου Κορίνθου 292

Πρόγραμμα σεμιναρίου Αθήνας 296

Φωτογραφίες σεμιναρίου Αθήνας 299

Κατάλογος συγγραφέων **302**

Καλές πρακτικές μουσειοπαιδαγωγικού σχεδιασμού για ΑμεΑ από υπηρεσίες του ΥΠΠΟ

Εκπαιδευτικά προγράμματα της Υπηρεσίας Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης για μαθητές με αναπηρία

Educational Programmes of the Acropolis Restoration Service for students with disabilities

Καϊμάρα Ειρήνη/Kaimara Irene

Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη του Γραφείου Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης, Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης
Archaeologist, Head of the Information and Education Office, Acropolis Restoration Service

Λεοντή Ασημίνα/Leonti Asimina

Αρχαιολόγος, Γραφείο Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης, Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης
Archaeologist, Information and Education Office, Acropolis Restoration Service

Abstract: The educational role of cultural heritage sites and their essential social contribution are key features of the objectives of the YSMA's Department of Information and Education since the very first years of its operation. In this context, the Information and Education Department has collaborated with Special Education schools for students with different types of disabilities. During the school year 2022-23 the Department designed and implemented for the first time at the archaeological site of the Acropolis educational programmes for students with reduced mobility. This was made possible after installing the new slope lift and constructing new walkways for the visitors of the Acropolis Rock, thereby reducing existing obstacles for physical access for all. The students who participated in these specific programmes came from the Special Secondary School-Lyceum of Ilioupolis and the Special Comprehensive Vocational Secondary School-Lyceum of Agios Dimitrios. These students faced difficulties that were not of sensory nature, but included mild learning and behavioural disabilities, mental retardation, autism spectrum disorders, and –in the case of the school at Ilioupolis – reduced mobility problems. After completing these two educational programmes on the Acropolis, the Department carried out a limited research to evaluate them. The research tools were two questionnaires, one for the teachers and one for the students, containing both open and closed questions. The aim was to examine whether the goals of the educational programme were achieved, to investigate the students and teachers' experience and record their comments and suggestions for similar future programmes.

Λέξεις-κλειδιά: αρχαιολογικός χώρος Ακρόπολης, Μουσείο Ακρόπολης, μαθητές με κινητική αναπηρία, αξιολόγηση

Η εκπαιδευτική δυναμική των χώρων πολιτιστικής κληρονομιάς και η ουσιαστική κοινωνική τους συνεισφορά αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της στοχοθεσίας του Τομέα Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης της Υπηρεσίας Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης (στο εξής ΥΣΜΑ), από τα πρώτα κιόλας χρόνια της λειτουργίας του. Μαθητές απ' όλες τις σχολικές βαθμίδες της τυπικής εκπαίδευσης, καθώς και ευπαθείς και κοινωνικά αποκλεισμένες πληθυσμιακές ομάδες λόγω φυσικών, κοινωνικών, γνωστικών ή ψυχικών ιδιαιτεροτήτων, συμμετέχουν ισότιμα στις εκπαιδευτικές δράσεις που οργανώνει ο Τομέας. Σκοπός των δράσεων είναι οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με τα μνημεία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους, να αποκτήσουν νέες εμπειρίες και βιώματα, και να ψυχαγωγηθούν. Ιδιαίτερα για τους μαθητές με αναπηρίες, οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία αποτελούν κατεξοχήν κοινωνικά πεδία μάθησης όπου δημιουργικές ιδέες, συναισθήματα και σχέσεις, τόσο μεταξύ των ανθρώπων όσο και μεταξύ ανθρώπων και αντικειμένων, βρίσκουν χώρο έκφρασης και ανάπτυξης (Μούλιου 2014: 77-111).

Στο πλαίσιο αυτό, ο Τομέας Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης έχει συνεργαστεί με σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης για μαθητές με διαφορετικές μορφές αναπηρίας. Στο βιβλίο *Ακρόπολη και Εκπαίδευση* (Χατζηασάκη κ.ά. 2011: 153-158), αλλά και στο διαδικτυακό Αποθετήριο Εκπαιδευτικού Περιεχομένου για την Ακρόπολη,¹ όπου έχουν αναρτηθεί πολλές σχολικές εργασίες, μπορεί κανείς να βρει αναλυτικές περιγραφές παλαιότερων τέτοιων εκπαιδευτικών δράσεων για μαθητές με προβλήματα ακοής, με νοητική υστέρηση και συναισθηματική διαταραχή, καθώς και για έγκλειστους μαθητές. Επίσης, εκπαιδευτικές δράσεις που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν στο Μουσείο Ακρόπολης για άτομα με αναπηρίες όρασης και ακοής παρουσιάζονται σε πρόσφατη δημοσίευση του Τομέα (Καϊμάρα και Λεοντή, υπό έκδοση). Σε αυτή, περιγράφονται η πορεία που ακολουθήθηκε, η προετοιμασία που έγινε πριν από την επίσκεψη, οι ειδικότεροι στόχοι που τέθηκαν σε κάθε περίπτωση ανάλογα με τις αναπηρίες των μαθητών, το εκπαιδευτικό υλικό και ο τρόπος που χρησιμοποιήθηκε, οι δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν, οι δυσκολίες της επίσκεψης, αλλά και οι συνολικές εντυπώσεις των παιδιών από τη συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική δράση.

Έως το 2009 οι μουσειακές δράσεις συμπερίληψης για μαθητές ΑμεΑ σχεδιάζονταν και υλοποιούνταν είτε στο σχολείο των μαθητών είτε, παλαιότερα, στο Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως και από το 2009 κι εξής στο Μουσείο της Ακρόπολης, χωρίς ωστόσο να υπάρχει έως σήμερα η δυνατότητα φυσικής παρουσίας των μαθητών στον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης. Οι δράσεις αυτές πραγματοποιούνταν κυρίως με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών μουσειοσκευών (Καϊμάρα κ.ά. 2021: 12-21), εμπλουτίζοντας τη διδακτική διαδικασία και δίνοντας την ευκαιρία σε ομάδες κοινού που δεν έχουν τη δυνατότητα να επισκεφτούν συγκεκριμένους χώρους πολιτισμού να έρθουν σε επαφή με τα πολιτιστικά αγαθά και να βιώσουν την εμπειρία της επαφής με την πολιτιστική κληρονομιά (Νικονάνου 2015: 215-217).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που περιγράφονται στο παρόν κείμενο εντάσσονται στο πλαίσιο των νέων αντιλήψεων που έχουν επικρατήσει στους χώρους πολιτισμικής αναφοράς και πρεσβεύουν τον καθολικό σχεδιασμό ή σχεδιασμό για όλους, διευκολύνοντας την πρόσβαση όλων των ομάδων πολιτών σε όλους τους χώρους (Αργυρόπουλος και Κατσαντώνη 2020: 149-170). Η υλοποίηση των συγκεκριμένων προγραμμάτων πραγματοποιήθηκε χάρη στην άρση ποικίλων φραγμών πρόσβασης, με τη δημιουργία του νέου ανελκυστήρα και των ειδικά διαμορφωμένων διαδρομών, που κατέστησαν τον χώρο της Ακρόπολης πιο φιλόξενο και προσβάσιμο στα εμποδιζόμενα άτομα. Συγκεκριμένα, από το 1991, που πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στο Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τα μνημεία της Ακρόπολης σε μαθητές με κινητικές αναπηρίες, το 2023 έγινε πλέον εφικτός ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας εκπαιδευτικής δράσης για μαθητές

με κινητικές αναπηρίες στον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης. Αυτό αποτελούσε, άλλωστε, αίτημα πολλών ειδικών σχολείων, οι μαθητές των οποίων δεν είχαν καταφέρει να δουν την Ακρόπολη από κοντά, αλλά τη γνώριζαν μόνο μέσα από τα σχολικά τους εγχειρίδια ή το διαδίκτυο. Η επαφή με τα μνημεία και η συμμετοχή τους σε μια ειδικά σχεδιασμένη εκπαιδευτική δράση θα έδινε τώρα τη δυνατότητα στον κάθε μαθητή, ανάλογα με την ιδιαιτερότητά του, να βιώσει με διαφορετικό τρόπο εμπειρίες και συναισθήματα που μόνο η φυσική πρόσβαση σ' έναν τέτοιο χώρο μπορεί να του προσφέρει (Hein 1998: 2-13).

Οι μαθητές που συμμετείχαν στα δύο εκπαιδευτικά προγράμματα προέρχονταν από δύο σχολεία ειδικής αγωγής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Αθήνας. Το πρώτο ήταν το Ειδικό Γυμνάσιο-Λύκειο Αθηνών στην Ηλιούπολη, το οποίο, αν και είχε μεγάλο αριθμό μαθητών με αμαξίδια, είχε έντονη δραστηριότητα σε εκπαιδευτικές επισκέψεις, ενώ το δεύτερο ήταν το Ενιαίο Ειδικό Επαγγελματικό Γυμνάσιο-Λύκειο Αγίου Δημητρίου, με το οποίο ο Τομέας συνεργαζόταν καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς μέσω των εκπαιδευτικών μουσειοσκευών.

Στο στάδιο της προετοιμασίας των εκπαιδευτικών επισκέψεων, καθορίστηκε το περιεχόμενο και ο βαθμός απλοποίησης των πληροφοριών, με βάση τις αναπηρίες των μαθητών που θα συμμετείχαν: κινητικές, νοητικές και διαταραχές του φάσματος του αυτισμού. Ακολούθησε η υποστήριξη με εκπαιδευτικό υλικό, ειδικά εστιασμένο στην επίσκεψη, και, τέλος, πραγματοποιήθηκε συνάντηση με τους υπεύθυνους εκπαιδευτικούς στον αρχαιολογικό χώρο, για να διασαφηνιστεί ο τρόπος πρόσβασης των μαθητών στον χώρο και μετάβασης έως τον ανελκυστήρα, η διαδρομή που θα ακολουθούνταν στον Βράχο, τα σημεία-στάσεις του προγράμματος και οι δυσκολίες του χώρου, συμπεριλαμβανομένων των καιρικών συνθηκών και του υπερβολικά αυξημένου αριθμού επισκεπτών.

Στο πρώτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα συμμετείχαν 12 μαθητές της Α' γυμνασίου από το σχολείο στον Άγιο Δημήτριο και στο δεύτερο 13 μαθητές της Α' γυμνασίου και της Α' και Γ' λυκείου από το σχολείο στην Ηλιούπολη. Και στις δύο περιπτώσεις, οι μαθητές χωρίστηκαν σε δύο μικρότερες ομάδες που συνοδεύονταν από μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών, τους αρχαιολόγους-μουσειοπαιδαγωγούς της ΥΣΜΑ και φυλακτικό προσωπικό.

Εικ. 1-2: Εκπαιδευτικό πρόγραμμα στην Ακρόπολη με μαθητές του Ειδικού Γυμνασίου-Λυκείου Αθηνών στην Ηλιούπολη, 2023. © Τηλέμαχος Σουβλάκης

¹ http://repository.acropolis-education.gr/acr_edu/?locale=el

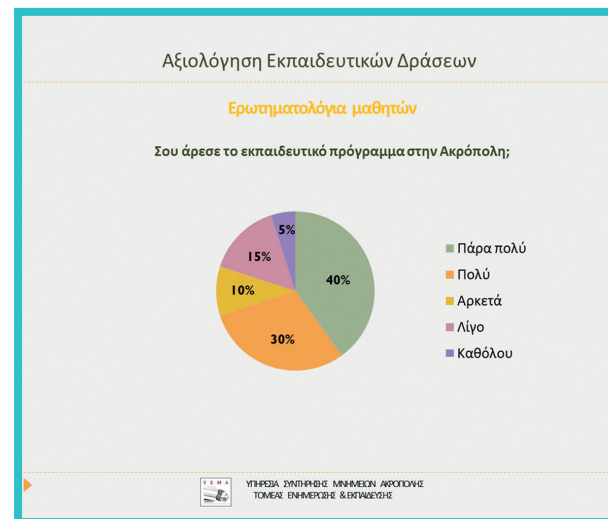
Εικ. 3-4: Εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Μουσείο Ακρόπολης με μαθητές του Ειδικού Γυμνασίου-Λυκείου Αθηνών στην Ηλιούπολη, 2023. © Τηλέμαχος Σουβλάκης

Κατά τη διάρκεια της περιήγησής τους, οι μαθητές είδαν από κοντά τα μνημεία της Ακρόπολης, ακολουθώντας τις ειδικά διαμορφωμένες διαδρομές. Με τη βοήθεια εποπτικού υλικού, αναπαρέστησαν με τη φαντασία τους την εικόνα που θα είχε το ιερό της θεάς Αθηνάς στην αρχαιότητα. Μέσω απλών ερωτήσεων και συζήτησης, κατανόησαν τη λειτουργία του κάθε κτηρίου, παρατήρησαν τη μορφή του, τον αρχιτεκτονικό ρυθμό και τη γλυπτή του διακόσμηση. Μεγάλη εντύπωση τους προξένησε το μέγεθος των μνημείων, που δεν το είχαν καταλάβει μέχρι να τα δουν από κοντά, καθώς και τα μηχανήματα που χρησιμοποιούνται για τις ανάγκες του αναστηλωτικού έργου. Η πληθώρα ερεθισμάτων που δέχτηκαν οι μαθητές στην Ακρόπολη οδήγησε στη διατύπωση πλήθους ερωτήσεων και τροφοδότησαν τον διάλογο. Ιδιαίτερα έντονο ήταν το ενδιαφέρον τους για την τελική μορφή που θα έχουν τα μνημεία μετά την ολοκλήρωση των αναστηλωτικών εργασιών.

Ο έντονος ενθουσιασμός των παιδιών από το σχολείο της Ηλιούπολης μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος στην Ακρόπολη τους ώθησε να ζητήσουν μία ακόμα επίσκεψη, αυτή τη φορά στο Μουσείο Ακρόπολης. Στην επίσκεψη, τελικά, συμμετείχαν 14 μαθητές της Β' γυμνασίου, οι οποίοι είχαν τις ίδιες ανατηριές με τους συμμαθητές τους που επισκέφθηκαν την Ακρόπολη, αλλά και την ίδια επίσης όρεξη για συμμετοχή.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που κρίθηκε καταλληλότερο να παρακολουθήσουν τα παιδιά θα διεξαγόταν στην Αίθουσα του Παρθενώνα και είχε τίτλο «Τα γλυπτά του Παρθενώνα. 6 μικρές ιστορίες χωρισμού». Βασικό κριτήριο επιλογής του θέματος ήταν, εκτός βεβαίως από τη σημασία του, η διευκόλυνση της κίνησης των μαθητών στον τρίτο όροφο του μουσείου, λόγω του χώρου που επιτρέπει την ευκολότερη διαχείριση του μεγάλου αριθμού των επισκεπτών. Με τη βοήθεια του ομώνυμου εντύπου, οι μαθητές προσπάθησαν να ανακαλύψουν τις ιστορίες χωρισμού έξι διάσημων γλυπτών, των οποίων το ένα μέρος βρίσκεται στην Αθήνα, ενώ το άλλο στο Βρετανικό Μουσείο. Μετά την περιήγηση, ακολούθησε εργαστήριο το οποίο φιλοξενήθηκε στο εκπαιδευτικό κέντρο του Μουσείου. Η προγραμματισμένη δραστηριότητα με θέμα τα γλυπτά του Παρθενώνα τροποποιήθηκε, επειδή οι μαθητές ενθουσιάστηκαν βλέποντας τα κτήρια από lego που είχαν δημιουργήσει άλλα παιδιά. Εμπνεόμενοι από τους ναούς της Ακρόπολης, κατασκεύασαν και αυτοί τα δικά τους κτήρια.

Μετά την ολοκλήρωση των δύο εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην Ακρόπολη, έγινε μια μικρής κλίμακας αξιολόγηση, με σκοπό να διερευνηθεί κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί, να αποτυπωθεί

Εικ. 5: Γράφημα από την αξιολόγηση των μαθητών.

Εικ. 6: Γράφημα από την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών.

η συνολική εμπειρία μαθητών και εκπαιδευτικών, και να καταγραφούν τα σχόλια και οι προτάσεις τους προκειμένου να αξιοποιηθούν στον σχεδιασμό των μελλοντικών προγραμμάτων.

Για την αξιολόγηση αυτή, σχεδιάστηκαν εξ αρχής δύο ερωτηματολόγια, ένα για τους εκπαιδευτικούς και ένα για τους μαθητές, με ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου. Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν μετά το τέλος της επίσκεψης για να συμπληρωθούν στο σχολείο, προκειμένου να υπάρχει επαρκής χρόνος, ειδικά για τους μαθητές που θα χρειάζονταν τη βοήθεια των εκπαιδευτικών τους. Τα υπό διερεύνηση θέματα αφορούσαν κυρίως την εμπειρία των μαθητών από προηγούμενες επισκέψεις, τις προσδοκίες τους από το πρόγραμμα αλλά και τις εντυπώσεις τους από αυτό, καθώς και την αξιολόγηση των ποιοτικών στοιχείων της εκπαιδευτικής επίσκεψης. Συνολικά συμπληρώθηκαν 29 ερωτηματολόγια, 20 από μαθητές και 9 από εκπαιδευτικούς.

Η ανάλυση των ερωτηματολογίων των μαθητών έδειξε ότι μόνο 7 εξ αυτών (35%) είχαν επισκεφθεί ξανά την Ακρόπολη πριν από την ημέρα του εκπαιδευτικού προγράμματος, ενώ οι υπόλοιποι 13 (65%) όχι. Εδώ αξίζει να επισημάνουμε ότι από το σχολείο με τους μαθητές που είχαν κινητικά προβλήματα μόνο ένας είχε επισκεφθεί ξανά την Ακρόπολη.

Στην ερώτηση εάν τους άρεσε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το 70% των μαθητών απάντησε ότι τους άρεσε πάρα πολύ ή πολύ και σε αυτό το ποσοστό εντάσσονται και όλοι οι μαθητές με κινητικές δυσκολίες που δεν είχαν επισκεφθεί προηγουμένως την Ακρόπολη. Σε ένα ποσοστό μαθητών 25% άρεσε αρκετά ή λίγο, ενώ στο 5% δεν άρεσε καθόλου.

Σχετικά με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του προγράμματος που κλήθηκαν οι μαθητές να αξιολογήσουν, ένα ποσοστό 80% απάντησε ότι τους άρεσε που είδαν τα μνημεία από κοντά, ενώ ένα 20% σημείωσε ότι τους άρεσε λιγότερο ή δεν τους άρεσε καθόλου. Σχετικά με το αν έμαθαν περισσότερα για τα μνημεία, το 75% των μαθητών απάντησε θετικά, ενώ το 25% δήλωσε ότι δεν έμαθε ή έμαθε λίγα. Τέλος, σε ένα ποσοστό 40% άρεσε το γεγονός ότι βρέθηκαν με τους συμμαθητές τους σε χώρο εκτός σχολείου, ενώ αρκετοί μαθητές δεν αισθάνθηκαν πολύ άνετα μ' αυτό και απάντησαν ότι δεν τους άρεσε πολύ (35%) ή δεν τους άρεσε καθόλου (25%). Κάποιοι μαθητές απάντησαν τελείως ελεύθερα ότι τους άρεσε ο ανεγκυστήρας και η ξενάγηση. Σε γενικές γραμμές, φαίνεται ότι το πρόγραμμα άρεσε στους μαθητές και ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους.

Ως προς τα θετικά συναισθήματα που ένιωσαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, οι περισσότεροι μαθητές (80%) δήλωσαν ότι αισθάνθηκαν χαρά επειδή είδαν από κοντά τα μνημεία της Ακρόπολης, ενώ το 20% χάρηκε λιγότερο ή καθόλου. Αντίστοιχα, η πλειονότητα των μαθητών (80%) ένιωσε ενθουσιασμό που είδε την πόλη από ψηλά μέσα από τον ανελκυστήρα, ενώ ένα ποσοστό 20% ενθουσιάστηκε λιγότερο ή καθόλου. Ως προς τα αρνητικά συναισθήματα, 70% των μαθητών δήλωσαν πως δεν τους άγχωσε καθόλου ο αυξημένος αριθμός επισκεπτών, ενώ 30% ότι ένιωσαν κάποιο άγχος. Τέλος, οι μισοί από τους μαθητές (50%) ένιωσαν αγωνία για τη μετακίνησή τους επάνω στην Ακρόπολη, ενώ για το υπόλοιπο 50% αυτό το συναίσθημα ήταν λιγότερο έντονο ή απουσίαζε τελείως.

Στα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν οι εκπαιδευτικοί, τους ζητήθηκε να αξιολογήσουν κατά πόσο ωφέληθηκαν οι μαθητές τους από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού προγράμματος: την επαφή που είχαν με τα μνημεία, τον εμπλουτισμό των γνώσεών τους, την ψυχαγωγία, την ευαισθητοποίησή τους σε θέματα προστασίας μνημείων. Ως προς την επαφή των μαθητών με τα μνημεία, ένα μεγάλο ποσοστό εκπαιδευτικών (89%) απάντησε ότι επιτεύχθηκε πολύ/πάρα πολύ, ενώ ένα ποσοστό 11% απλώς αρκετά. Σχετικά με τον εμπλουτισμό των γνώσεων των μαθητών, ένα ποσοστό 76% ανέφερε ότι αυτός επιτεύχθηκε πολύ/πάρα πολύ, ένα 13% αρκετά, ενώ ένα 11% απάντησε ότι αυτό δεν έγινε καθόλου. Το 67% των εκπαιδευτικών απάντησαν ότι οι μαθητές τους ψυχαγωγήθηκαν πάρα πολύ, ενώ αρκετά ανέφερε ένα ποσοστό 33%. Τέλος, ως προς την ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα προστασίας μνημείων, 45% από τους εκπαιδευτικούς απάντησαν ότι ευαισθητοποιήθηκαν πάρα πολύ, 20% αρκετά και 35% καθόλου.

Ως προς τη γενική εντύπωση που αποκόμισαν τα παιδιά από την επίσκεψή τους, περισσότεροι από τους μισούς εκπαιδευτικούς (60%) αναφέρουν ότι εντυπωσιάστηκαν, το 20% ότι ευχαριστήθηκαν και το 20% ότι θέλουν να ξαναέρθουν. Κανένας δεν αναφέρει ότι κουράστηκαν ή βαρέθηκαν.

Κάνοντας μια συνολική αποτίμηση των δύο αυτών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, φαίνεται ότι οι στόχοι που είχαν τεθεί και από τις δύο πλευρές, του Τομέα και των σχολείων, υλοποιήθηκαν και ότι οι μαθητές αποκόμισαν μια ποιοτική εμπειρία από την επίσκεψη.

Στο σημείο αυτό, παρατίθενται κάποια σχόλια των ίδιων των παιδιών που δείχνουν τις εμπειρίες και τα συναισθήματα που βίωσαν. Αποδεικνύεται, έτσι, ότι οι μαθητές με αναπηρία, όπως και οι υπόλοιποι μαθητές, δικαιούνται όλες τις αναγκαίες εκείνες κοινωνικές παροχές οι οποίες διευκολύνουν τη φυσική, πνευματική και συναισθηματική τους ανάπτυξη.

«Πέρασα πολύ ωραία και θα ήθελα να ξαναπάω, αλλά χωρίς τόσο πολύ κόσμο».

«Πέρασα τέλεια, είδα τα μνημεία, έμαθα σπουδαίες πληροφορίες, μου άρεσε που τα είδα από κοντά!!!»

«Μου άρεσε πάρα πολύ στην Ακρόπολη. Ήταν πολύ ενδιαφέρουσα επίσκεψη και είδα από ψηλά την πόλη μας».

«Ενθουσιασμός!! Με τον ανελκυστήρα μπορούμε επιτέλους να δούμε τα μνημεία της Ακρόπολης και τη θέα που σου κόβει την ανάσα!!»

Μελετώντας τις απαντήσεις και τα σχόλια μαθητών και εκπαιδευτικών στα δύο αυτά πιλοτικά εκπαιδευτικά προγράμματα, αντλούνται πληροφορίες που συμβάλλουν στον σχεδιασμό περισσότερων και πιο στοχευμένων μελλοντικών εκπαιδευτικών δράσεων για άτομα με αναπηρία. Καθίσταται, έτσι, εφικτή η υλοποίηση προγραμμάτων που όχι μόνον ενισχύουν τη δυνατότητα φυσικής πρόσβασης και αντίληψης των μνημείων, αλλά και προωθούν ουσιαστικά την ισότιμη συμμετοχή στα πολιτιστικά αγαθά, με στόχο τη δημιουργία μιας ανοικτής, συμπεριληπτικής κοινωνίας, στην οποία όλοι μπορούν να απολαύσουν τις ίδιες πολιτιστικές εμπειρίες.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αργυρόπουλος Β. και Κατσαντώνη Σ. (2020). Μουσεία, καθολικός σχεδιασμός και άτομα με αναπηρία όρασης – Μια οικολογική προσέγγιση. *Επιστήμες Αγωγής*, τεύχ. 1, σ. 149-170.

Hein G. E. (1998). *Learning in the Museum*. Λονδίνο: Routledge.

Καϊμάρα Ε. και Λεοντή Α. (υπό έκδοση). Εκπαιδευτικά Προγράμματα για την Ακρόπολη σε ομάδες μαθητών με προβλήματα όρασης και ακοής. Στο Αργυρόπουλος Β., Παπαδημητρίου Ν., Πλατή Μ. και Μάρκου Ε. (επιμ.), *Μουσεία και Αισθήσεις – Σχεδιάζοντας και δρώντας με συμπεριληπτικές μεταβλητές και συντεταγμένες*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Καϊμάρα Ε., Λεοντή Α., Τσιολάκη Μ. και Χατζηασλάνη Κ. (2021). *Εκπαιδευτικές δράσεις για την Ακρόπολη*. Αθήνα: Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης.

Μούλιου Μ. (2014). Τα μουσεία στον 21ο αιώνα – Προκλήσεις, αξίες, ρόλοι, πρακτικές. Στο Μπίκος Γ. και Κανιάρη Α. (επιμ.), *Μουσειολογία, πολιτιστική διαχείριση και εκπαίδευση* (σ. 77-111). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Νικονάνου Ν. (2015). Εκπαιδευτικά εργαλεία – Έντυπα και υλικά. Στο Νικονάνου Ν. (επιμ.), *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα* (σ. 203-224). Αθήνα: Κάλλιπος – Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.

Χατζηασλάνη Κ., Καϊμάρα Ε. και Λεοντή Α. (2011). *Ακρόπολη και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης.

